

CONSIDERAȚII PRIVIND ADOPTAREA PRIMELOR REGLEMENTĂRI CU CARACTER ELECTORAL DIN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ. 1990-1996

Angela Rus*

Abstract: *The events of December 1989 have removed the power structures of the dictatorial regime and, naturally, all the constitutional and electoral dispositions issued by that regime. This change imposed the necessity to the juridical regulation of the new state organisms, of the conditions for the political parties' organising and functioning, and of the rules for organising and conducting the presidential, parliamentary or local elections. Starting with the first communique of the Frontul Salvării Naționale (National Salvation Front), continuing with the transitional constitutional acts of 1989, the electoral law of 1990, until the Constitution of 1991, then with the law on local elections from the same year, and the electoral laws from 1992, for the election of the Chamber of Deputies and the Senate, respectively, for the election of the State President, all these undertakings contributed to the effort to legislate the new political realities in post-communist Romania.*

Keywords: Political regime; elections; Constitution; electoral law; political party.

În 12 decembrie 1989, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, împreună cu Biroul permanent al Consiliului Superior al Dezvoltării Economice și Sociale, stabileau ziua de 11 martie 1990 ca dată a viitoarelor alegeri pentru Marea Adunare Națională și pentru consiliile populare. Această decizie va rămâne însă fără urmări, pentru a treia oară în istoria politică românească¹, deoarece, doar patru zile mai târziu, la 16 decembrie, începe la Timișoara revoluția anticomunistă. Sfârșitul lunii decembrie aduce deja în discuție instituirea unui nou sistem de guvernământ, precum și organizarea unor alegeri libere, în aprilie 1990. La 31 decembrie partidele politice sunt deja reînființate, însă primele alegeri postcomuniste se vor ține o lună mai târziu decât au fost preconizate, abia în 20 mai 1990.

Urmare, așadar, a evenimentelor din decembrie 1989, se constituie un alt organism al puterii de stat și un alt sistem de guvernământ, democratic și pluralist, după patru decenii de regim legat de un singur partid. Această schimbare impune necesitatea reglementării juridice a noilor organisme ale statului, a organizării și funcționării partidelor și a condițiilor de organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare, prezidențiale și locale.

* Drd., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca; e-mail: angelarusz@yahoo.com

¹ Este vorba despre alegerile stabilite în Valahia pentru 19-29 august 1848, care au fost anulate de revoluționari, și, respectiv, de cele fixate pentru 2 martie 1938, anulate de lovitura de stat a regelui Carol al II-lea, care va substitui acestui vot plebiscitul asupra unei noi Constituții; Cristian Preda, Sorina Soare, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, București, Edit. Nemira, 2008, p. 68.

La 22 decembrie '89 se creează noua structură de conducere a statului, denumită Frontul Salvării Naționale, al cărei Consiliu își subordonează Consiliul Militar Superior, toate ministerele și toate celelalte organe centrale. Pe întreg teritoriul țării se organizează consilii județene, municipale, orășenești și comunale ale Frontului. Consiliul Frontului Salvării Naționale apare în toiu evenimentelor din decembrie 1989 ca un organism politic cu caracter provizoriu, născut în împrejurări excepționale, căruia, prin consens popular, i se recunoaște autoritatea supremă în stat. Format prin cooptarea din rândul unor persoane care au jucat un rol în dizidența anticeaușistă sau în demonstrațiile din 16-22 decembrie 1989, muncitori, studenți, intelectuali și militari, Consiliul începe să funcționeze fără să aibă la bază reguli prestabilite și fără o structură organizatorică cristalizată. Membrii lui nu au mandat de la alegători și nici împuternicire din partea unui organ de stat competent. Ca atare, aceștia își exercită puterea în stat din propria lor inițiativă și își desfășoară activitatea în calitate de așa-zis „guvern de fapt”². Cu toate acestea, deși a anunțat că își asumă întreaga putere de stat, în primele 5 zile, Consiliul FSN procedează la luarea unor măsuri de guvernare pe cale de comunicate și numai ulterior începe să utilizeze în acest scop calea juridică a „decretelor”, adecvată activității sale statale.

Cel mai important dintre comunicatele date de Consiliu este cel transmis la Radio și TV în seara zilei de 22 decembrie 1989, Comunicatul către țară al Consiliului FSN³, în care se arată că FSN se constituie ca „organ provizoriu al puterii de stat”, cu scopul de a instaura democrația și libertatea și de a reda demnitatea poporului român.

Prin acest Comunicat s-au inițiat primele dispoziții cu aplicare imediată, privind organizarea politică a statului, cum ar fi: dizolvarea tuturor structurilor de putere ale regimului comunist; demiterea guvernului; încetarea activității Consiliului de Stat și a instituțiilor sale; trecerea întregii puteri de stat asupra FSN; subordonarea Consiliului Militar Superior la Consiliul FSN; obligația pentru ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației de stat de a-și continua activitatea, subordonându-se FSN; constituirea pe plan teritorial a consiliilor județene, municipale, orășenești și comunale ale FSN, ca organe ale puterii de stat; asigurarea ordinii publice de către miliție împreună cu comitetele cetățenești. Ca program de acțiune viitoare, Frontul propunea o serie de principii privind: restructurarea economiei naționale pe baza criteriilor rentabilității și eficienței, prin eliminarea centralizării și birocrăției și promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice; restructurarea agriculturii prin crearea și sprijinirea micii producții țărănești, oprirea distrugerii satelor; reorganizarea

² Vezi doctrina juridică română anterioară anului 1945, la Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, Partea a II-a, Cluj-Napoca, f.e., 1992.

³ Textul integral la Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989 – decembrie 1994* (infra: Domnița Ștefănescu, *Cinci ani ...*), București, Edit. Mașina de Scris, 1995, p. 449.

învățământului pe baze democratice și umaniste; promovarea unei ideologii umaniste și democratice a adevăratelor valori ale umanității; eliminarea minciunii și a imposturii, statuarea unor criterii de competență și justiție în toate domeniile de activitate; așezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naționale; libertatea presei, radioului și televiziunii și trecerea acestora în mâinile poporului; respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii; libertatea cultelor; garantarea liberei manifestări a credințelor religioase, organizarea întregului comerț al țării pornind de la cerințele satisfacerii cu prioritate a tuturor exigențelor cotidiene ale populației României; salvarea echilibrului ecologic și promovarea unor tehnologii moderne nepoluante. În materie politică, se preconizau: trecerea la un sistem democratic pluripartidist de guvernământ, organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie, separarea puterilor în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau cel mult două mandate, iar în plan extern realizarea unei politici de integrare în procesul de constituire a unei Europe unite și de promovare a bunei vecinătăți, a prieteniei și păcii în lume.

Deși Comunicatul cuprindea dispoziții exprese numai cu privire la dizolvarea Guvernului și a Consiliului de Stat, fără să fie menționată Marea Adunare Națională, organul legislativ al țării conform Constituției din 1965, este limpede că și această ultimă instituție a încetat să mai existe, ca și cea a Președintelui de republică, pe aceeași dată de 22 decembrie 1989, odată ce în Comunicat se prevedea că: „Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu” [sic !], întreaga putere fiind preluată de CFSN.

În cel de-al doilea Comunicat, cel din 25 decembrie, au fost expuse măsurile excepționale ce trebuiau luate, ca urmare a luptelor armate desfășurate în unele orașe din România după 22 decembrie 1989. În acest sens, CFSN a hotărât încetarea completă și imediată a focului pe întreg teritoriul țării, integrarea unităților Ministerului de Interne în Ministerul Apărării Naționale, armata urmând să devină singura deținătoare de arme, protecția unităților economice să fie asigurată de salariații și conducerile acestora și, de asemenea, să se înceapă activitatea de refacere a țării cu ajutorul organelor noii structuri democratice.

Cele două Comunicate au avut un rol foarte mare, pe de o parte pentru că au expus noua structură de conducere a țării, iar pe de alta au stabilit direcțiile activității acesteia pe termen scurt. Ulterior acestora, noua putere a emis o serie de acte cu caracter tranzitoriu și constituțional, în condițiile în care din Constituția din 1965 continuau să fie în vigoare dispozițiile referitoare la drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, organele judecătorești, cele ale procuraturii, organizarea administrativă a teritoriului, desigur cu unele modificări și completări făcute prin actele normative nou adoptate după decembrie 1989.

Actele adoptate după 22 decembrie 1989 au reglementat noi principii constituționale, între care cele mai importante erau: forma republicană de guvernământ; separația puterilor în stat; legalitatea și statul de drept; pluralismul politic; structura bicamerală a parlamentului; democrația și libertatea; asigurarea demnității umane; inviolabilitatea și inalienabilitatea drepturilor omului și

cetățeanului; eligibilitatea de guvernare; consultarea poporului prin referendum în legătură cu legile și măsurile de importanță deosebită.

Noua structură de putere – CFSN – va fi impusă, în mod oficial, prin Decretul-lege nr. 2 privind constituirea, organizarea și funcționarea FSN și a consiliilor teritoriale ale FSN, adoptat la 27 decembrie 1989. Decretul stabilește mai întâi că denumirea viitoare a țării va fi România, iar forma de guvernământ a statului – republică. Sunt prevăzute apoi atribuțiile CFSN⁴, ca organ al puterii, numărul membrilor lui⁵, modul de alegere, de organizare și funcționare a Biroului său executiv⁶, atribuțiile președintelui CFSN, organizarea în unitățile administrativ-teritoriale a consiliilor FSN, ca organe locale ierarhic subordonate CFSN, precum și a birourilor lor executive. În ultimul său articol (art. 10), decretul reproduce și confirmă o prevedere a Comunicatului din 22 decembrie 1989, prin care „sunt și rămân dizolvate toate structurile de putere ale fostului regim dictatorial”.

Putem aprecia, așadar, că Decretul-lege nr. 2/1989 apare ca o mini-constituție revoluționară, deoarece, pe de o parte, demolează structurile de putere prevăzute de Constituția din 1965, iar pe de altă parte înlocuiește principalele dispoziții ale acesteia privitoare la organizarea statului, cu altele, care instituie noi organe de stat și anume: CFSN (înzestrat cu atribuții asemănătoare Adunării Legiuitoare), Biroul executiv al CFSN (organ chemat să înlocuiască acest Consiliu între sesiuni) și președintele CFSN (cărui i se conferă o serie de atribuții specifice unui președinte de republică).

Ca act constituțional, Decretul-lege nr. 2/1989 a avut un caracter provizoriu. În el se preciza (art. 2, al. 2) că una dintre sarcinile organului de putere pe care-l instituia, CFSN, era de a desemna o comisie de elaborare a proiectului noii Constituții.

⁴ Printre acestea figurau: emiterea de decrete cu putere de lege și decrete care se publicau în „Monitorul Oficial” (art. 2, lit. a), numirea Comisiei de elaborare a proiectului noii Constituții (art. 2, lit. e) și reglementarea sistemului electoral (art. 2, lit. d).

⁵ Legat de numărul membrilor CFSN există inadvertențe. Dacă unii autori susțin că CFSN era format din 145 de membri numiți de guvernarea din noaptea de 22/23 decembrie 1989 (vezi Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții publice*, ediția a II-a, București, Edit. C.H. Beck, 2011, p. 143), alții, în schimb (Tudor Drăganu, *op. cit.*, p. 216), sunt de părere că numărul membrilor Consiliului nu a fost stabilit în momentul constituirii acestuia. Argumentul adus este că inițial s-a anunțat că în componența CFSN-ului au intrat 39 de persoane, dar în Comunicatul publicat în 22 decembrie 1989 s-a precizat că lista lor „rămâne deschisă”; vezi „Monitorul Oficial” nr. 1/1989. Interesant este că, atâta vreme cât a funcționat CFSN, numărul ultim al membrilor lui nu a fost cunoscut, dat fiind că nici în „Monitorul Oficial” nu a apărut o listă definitivă a persoanelor cooptate în sânul acestui Consiliu.

⁶ Odată cu adoptarea Decretului-lege nr. 2, la 27 decembrie, are loc și prima plenară a CFSN, în cadrul căreia sunt alese și structurile de conducere. Biroul executiv al CFSN va fi format dintr-un președinte (Ion Iliescu), un prim-vicepreședinte (Dumitru Mazilu), un vicepreședinte (Dan Marțian) și 6 membri (Bogdan Teodoriu, Vasile Neața, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru, Nicolae Radu). Din Consiliul de conducere al FSN, fac parte, printre alții: Doina Comea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, László Tókes, g-ral Ștefan Gușă, g-ral Victor Stănculescu, Aurel Dragoș Munteanu, Dan Deșliu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bărlădeanu, Petre Roman, Sergiu Nicolaescu, Gelu Voican Voiculescu, Adrian Sârbu, Constantin Bebe Ivanovici, Domokos Geza; vezi Stan Stoica, *România, 1989-2005, o istorie cronologică* (infra: Stan Stoica, *1989-2005 ...*), București, Edit. Meronia, 2005, p. 18.

În procesul de reorganizare a sistemului politic românesc, pe baze democratice și pluraliste, un prim pas ce trebuia făcut era crearea cadrului adecvat pentru înființarea principalelor organisme politice, respectiv, a partidelor politice.

Astfel, prima reglementare a CFSN în domeniu este Decretul-lege nr. 8 din 31 decembrie 1989⁷. Conform acestuia, în România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepția partidelor fasciste sau a celor care propagă concepții contrare ordinii de stat și de drept din țara noastră. Nu există nicio altă îngrădire pe motive de rasă, naționalitate, religie, grad de cultură, sex sau convingeri politice care să poată împiedica constituirea și funcționarea acestora (art. 1, al. 1 și 2). Organizarea și funcționarea partidelor politice se face numai potrivit statutelor acestora și numai pe bază teritorială, fiindu-i interzis unei persoane să facă parte, în același timp, din două sau mai multe partide politice (art. 2, al. 1 și 2). Scopurile partidelor politice și ale organizațiilor obștești trebuie să se întemeieze pe respectul suveranității, independenței și integrității naționale, iar mijloacele de realizare a scopurilor trebuie să fie în conformitate cu ordinea de stat și de drept din România (art. 2, al. 3 și 4). În vederea înregistrării și, implicit, a dobândirii ulterioare a personalității juridice, art. 3 stabilește clar condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un partid politic, și anume: „fiecare partid politic și organizație obștească trebuie să-și prezinte statutele de organizare și funcționare, programul politic, să-și declare sediul și mijloacele financiare de care dispune și să facă dovada că are cel puțin 251 de membri.” Tribunalul trebuie să se pronunțe în termen de cel mult 5 zile asupra legalității constituirii lui. Împotriva deciziei Tribunalului se poate formula contestație la Curtea Supremă de Justiție (Înalta Curte de Casație și Justiție), în termen de 3 zile de la comunicarea deciziei, Curte care trebuie să se pronunțe în cel mult 5 zile de la înregistrarea contestației. Partidele politice dobândesc, așadar, personalitate juridică la data rămânerii definitive a deciziei judecătorești de înregistrare.

Există însă și opinii⁸ conform cărora posibilitatea legală a reparației partidelor politice și a pluripartidismului în România a fost creată de fapt de primul punct al programului politic al puterii temporare, enunțat în Comunicatul către țară din 22 decembrie, care prevedea „abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ”. Acesta pare să fie adevăratul act de naștere a noii democrații politice și a pluripartidismului în România postcomunistă.

Dincolo însă de momentul inițial al legiferării nașterii pluripartidismului postcomunist, o evidență clară în perioada ce a urmat lunii decembrie 1989 este

⁷ Decretul-lege nr. 8 al CFSN din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești din România, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 9 din 31 decembrie 1989, vezi partea de Documente.

⁸ Dan Pavel, Iulia Huiu, *Nu putem reuși decât împreună ! O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*, Iași, Edit. Polirom, 2003, p. 16.

explozia de partide politice, o adevărată inflație⁹, datorată pe de o parte dorinței sincere a românilor de a rupe definitiv cu monopartidismul comunist, cât și veleitarismului unor persoane care, profitând de numărul mic de membri necesar pentru legalizarea unei formațiuni partizane, doreau să se afirme pe scena politică¹⁰.

În noua configurație politică apar și primele manifestații împotriva puterii recent instituite, determinate, în primul rând, de decizia Frontului de a prezenta candidații proprii la viitoarele alegeri generale, încălcându-și astfel rolul asumat, încă din primul moment al constituirii sale, acela de a governa țara numai cu titlu provizoriu. Un număr de partide politice (Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat Român) protestează public cu vehemență, susținând că transformarea FSN în partid politic nu ar fi altceva decât o nouă formă de totalitarism. În concepția opoziției, prin aplicarea Decretului-lege nr. 2/1989, președintele CFSN a devenit de fapt președintele republicii, CFSN însuși un fel de parlament, iar consiliile FSN din teritoriu organe locale ale puterii de stat. În aceste condiții, CFSN ar trebui să se poziționeze deasupra competiției dintre diferitele forțe politice ale țării și să asigure, cu imparțialitate, desfășurarea normală a alegerilor. Pe această linie de gândire, opoziția organizează manifestații de protest, cărora însă FSN le răspunde cu contramanifestații.

Pe fondul acestor evenimente, din temerea că FSN s-ar putea transforma dintr-o formă politică tranzitorie într-o structură capabilă să dețină pe termen lung puterea politică¹¹ și din dorința de a crea un cadru de colaborare a tuturor forțelor politice în perioada preelectorală, se impune constituirea unei formațiuni menite să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale puterii a partidelor nou înființate. Se consideră că adoptarea legilor și decretelor-lege, atât de necesare în perioada de tranziție pe care o traversează România până la alegerile din 20 mai, nu trebuie să se mai facă de către un Consiliu al FSN, ci de un nou organism – Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN) – în care 50% dintre locuri să fie ocupate de foști membri ai structurii anterioare, CFSN, și alte 50% din locuri să revină reprezentanților partidelor nou înființate. Astfel, prin Decretul-lege nr. 81 din 9 februarie 1990¹², CPUN devine noul organ legislativ al țării și al puterii de stat, alcătuit prin consens național și având ca principal scop declarat asigurarea

⁹ Nu mai puțin de 30 de partide politice s-au înscris legal până la sfârșitul lunii ianuarie 1990, numărul lor ajungând la 75 în preziua alegerilor din 20 mai.

¹⁰ Georgiana-Margareta Scurtu, *Revoluția din 1989 și revenirea la structurile politice democratice. Studiu de caz: România*, în Ioan Scurtu (coord.), *Structuri politice în Europa centrală și de sud-est (1918-2001)*, București, Edit. Fundației Culturale Române, 2003, p. 283.

¹¹ Călin Anastasiu, Gabriel Andreescu, Sorin Vieru, *De ce se teme lumea ?*, „22”, nr. 2 din 27 ianuarie 1990, p. 1.

¹² Decretul-lege nr. 81 din 9 februarie 1990 al CFSN privind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 27 din 10 februarie 1990.

pregătirii și desfășurării alegerilor, la 20 mai. Acesta a funcționat între 9 februarie și 18 iunie 1990, cu Ion Iliescu în funcția de președinte.

Conform acestui decret, CFSN își schimbă denumirea în CPUN și își modifică alcătuirea, pe baze paritare, în sensul că jumătate din numărul membrilor său sunt din actualul Consiliu, iar cealaltă jumătate este formată din reprezentanți ai partidelor, formațiunilor politice și organizațiilor minorităților naționale, cooptate în Consiliu (art. 1) și participante la înțelegerea din 1 februarie 1990, inclusiv FSN (art. 2). Fiecare partid, formațiune politică sau organizație a unei minorități naționale va putea fi reprezentată de cel mult 3 membri (art. 1, al. 2), iar cooptarea altor asemenea subiecți se va putea face numai cu respectarea principiului parității și a normei de reprezentare prevăzute la art. 1, cu aprobarea CPUN. Art. 3¹³ prevede restructurarea comisiilor Frontului din localități, cu completările care se impun. Astfel, conținutul articolului sună astfel: „Consiliile FSN județene, municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale vor fi completate cu reprezentanți ai partidelor, formațiunilor politice și organizațiilor minorităților naționale, înscrise la nivel național (fiecare cu câte 1 până la 3 membri) peste numărul de membri existent în consiliile actuale, numărul acestor reprezentanți urmând să constituie până la 50% din totalul membrilor consiliilor respective. Consiliile astfel alcătuite își schimbă denumirea în consilii provizorii de uniune națională.”

În aceeași zi în care a fost emis Decretul-lege nr. 81, 9 februarie 1990, reprezentanții partidelor politice și cei ai CFSN s-au reunit în ședința plenară de constituire a CPUN. În comunicatul dat cu acest prilej, s-a precizat că noul Consiliu urmează să fie „organ legislativ și al puterii de stat”¹⁴, până la alegerile libere din 20 mai 1990 și că își va stabili el însuși componența¹⁵, forma de organizare și modalitățile de lucru, la nivel național și teritorial. În 13 februarie 1990 a fost adoptat Decretul-lege nr. 82¹⁶ privind componența CPUN și a biroului executiv al acestuia, precum și comisiile lui de specialitate. Conform acestuia, CPUN era format din 112 reprezentanți ai FSN, 112 ai celorlalte partide, 27 ai minorităților naționale și 3 reprezentanți din partea Asociației Foștilor Deținuți

¹³ Acest articol va fi abrogat de Legea nr. 5/1990 privind administrarea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, până la organizarea de alegeri locale. Legea nr. 5/1990 va fi abrogată, la rândul ei, prin Legea nr. 69 din 26 noiembrie 1991 privind administrația publică locală.

¹⁴ Această a doua formulare a fost preluată din Constituția din 1965; vezi Tudor Drăganu, *op. cit.*, p. 226.

¹⁵ Din nefericire o listă completă a membrilor CPUN n-a fost nicicând publicată în „Monitorul Oficial”. Însă o listă a membrilor CPUN proveniți din rândul CFSN, conținând și câteva repere asupra fiecărei personalități, poate fi studiată la Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente privind revoluția română din decembrie 1989. Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională* (infra: Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente ...*), vol. I, *Legi, hotărâri, comunicate (1 februarie – 11 mai 1990)*, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2009, p. 112-116.

¹⁶ Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 28 din 14 februarie 1990.

Politici din România¹⁷, în total 254 de membri¹⁸. La aceștia se adăuga un vot care era rezervat președintelui. S-a acceptat, în final, ca partidele care se vor constitui ulterior să participe la lucrările CPUN în calitate de observatori.

O observație care se impune aici este legată de faptul că ambele decrete-legi (nr. 81 și nr. 82) s-au mărginit să restructureze CFSN, așa cum fusese el organizat prin Decretul-lege nr. 2/1989, înlocuindu-l cu CPUN, și să modifice componența Biroului său executiv. Atribuțiile CFSN, ale Biroului său executiv și ale președintelui său au rămas nemodificate, așa încât, de la 9 februarie 1990 și până la constituirea parlamentului ales la 20 mai 1990, atribuțiile și modul de funcționare ale CPUN au fost exact cele ale CFSN, prevăzute de Decretul-lege nr. 2/1989.

Pe durata funcționării sale, CPUN a guvernat prin decrete-legi, devenind un organism legislativ și executiv în același timp, însărcinat cu apărarea, numirile în funcție, elaborarea legilor și pregătirea primelor alegeri libere. Până la 20 mai 1990, a adoptat 8 legi¹⁹, dezbaterile din acest for remarcându-se printr-o mare vehemență²⁰.

Cea mai importantă reglementare a CPUN, motivul esențial, de altfel, pentru care a fost creat, o reprezintă Legea electorală din martie 1990²¹. Aceasta se referă exclusiv la alegerile din 20 mai 1990, deoarece, după adoptarea Constituției, viitorul parlament urmează să elaboreze o lege electorală în concordanță cu principiile și instituțiile consacrate prin legea fundamentală.

¹⁷ Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR) a fost înființată în 2 ianuarie 1990, avându-l ca președinte pe Constantin Ticu Dumitrescu.

¹⁸ Numărul inițial al reprezentanților, transmis prin comunicatul dat cu prilejul constituirii CPUN, a fost alcătuit din: 106 membri ai FSN, 105 ai celorlalte partide, 27 din partea minorităților naționale și 3 ai AFDPR. Ulterior, pentru a fi respectat principiul parității, acesta va fi fixat, prin Decretul-lege nr. 82 din 13 februarie 1990, la 112 atât pentru reprezentanții FSN, cât și pentru cei ai celorlalte partide. Pentru minorități și AFDPR numărul va rămâne același. Același Decret-lege a mai prevăzut ca Biroul executiv al CPUN să fie format din 21 membri: 1 președinte (Ion Iliescu), 5 vicepreședinți (Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Király Károly, Radu Câmpeanu, Ioan Mânzatu), un secretar (Dan Marțian) și 14 membri (Alexandru Bârlădeanu, Radu Ciuceanu, Ion Diaconescu, Mircea Dinescu, Nicolae S. Dumitru, Dan Hăulică, Toma George Maiorescu, Gheorghe Manole, Corneliu Mănescu, Serghei Mesaroș, Neculae Radu, Virgil Andrei Văță, János Vincze și Constantin Gurilă). Ultimii doi, reprezentantul Partidului Independent Maghiar din Cluj și, respectiv, cel al Partidului Ecologist Umanist din Arad, s-au retras ulterior din biroul executiv. La ședința CPUN din 23 februarie 1990 se solicită deja completarea celor două locuri rămase vacante; vezi Stan Stoica, *România, 1989-2005 ...*, p. 24; Domnița Ștefănescu, *Cinci ani ...*, p. 52-53; Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente ...*, vol. I, p. 147, 155.

¹⁹ Lista lor completă la Stan Stoica, *România, 1989-2005 ...*, p. 232.

²⁰ În cele câteva luni de funcționare, CPUN a avut mai multe ședințe, care au fost televizate în direct. Ședințele erau caracterizate prin dese certuri între participanți. Cuvântările opoziționarilor lui Ion Iliescu în cadrul CPUN erau deseori întrerupte prin tropăieli și gălăgie. Criticilor lui Ion Iliescu le era contestată legitimitatea pe motiv că aceștia n-ar fi participat la revoluție, n-ar fi stat sub gloanțe; vezi și Stan Stoica, *România, 1989-2005 ...*, p. 24.

²¹ După mai bine de 20 de ore de confruntări aprinse, desfășurate în trei ședințe ale CPUN (9, 13 și 14 martie 1990), cu dispute și zeci de amendamente, în 14 martie 1990, CPUN votează, cu un vot împotriva și două abțineri, Decretul-lege nr. 92 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României (publicat în „Monitorul Oficial” nr. 35 din 18 martie 1990). Acest act va sta la baza organizării primelor alegeri democratice din România după evenimentele din decembrie '89; vezi Stan Stoica, *România, 1989-2005 ...*, p. 25; Domnița Ștefănescu, *Cinci ani ...*, p. 56.

Proiectul acestei legi a fost supus inițial unei largi dezbateri publice. Discuțiile s-au derulat, sub forma unor mese rotunde, pe parcursul a 5 întâlniri: în 27 ianuarie, 3, 10, 14 și 21 februarie. La aceste reuniuni au luat parte reprezentanți ai tuturor partidelor legal înființate după 1989, cărora li s-au adăugat, în calitate de observatori, și reprezentanți ai altor formațiuni politice, aflate în acel moment în proces de constituire și înregistrare legală.

În cadrul dialogului au fost expuse puncte de vedere cu privire la alegerea președintelui țării în cursul viitorului scrutin sau după promulgarea noii Constituții, modul de desfășurare a procesului electoral, subvenționarea egală a partidelor aflate în competiție, stabilirea unei alte vârste pentru exercitarea dreptului de vot, schimbarea componenței comisiilor electorale, fixarea unui procent mai mare de adeziuni pentru susținerea de candidaturi individuale și, în acest sens, eliminarea participării independenților susținuți doar de 251 persoane, introducerea prevederii ca orice candidat să fi avut în ultimii 10 ani domiciliul pe teritoriul României, prezența armatei în parlament, realizarea guvernării pe baza democrației pluripartidice sau instituirea funcției prezidențiale. Toate aceste opinii au generat poziții pro și contra. În final însă, dezbaterile și-au atins scopul, și anume acela de a elabora o lege clară, precisă, care să elimine pe cât posibil arbitrarul și orice fel de încălcări ale principiilor democratice și să asigure desfășurarea de alegeri libere.

La ultima întâlnire, cea din 21 februarie, participanții la dezbateri au ajuns la un acord cu privire la prevederile noii legi.

Ca urmare, luând în considerare atât momentul adoptării acestei legi (după evenimentele din decembrie 1989 care modifică și structural și funcțional organizarea politică a țării), cât și caracterul provizoriu al noilor organe ale puterii de stat, se impunea ca această lege să cuprindă inclusiv norme de natura unei legi fundamentale, fără de care n-ar fi putut avea loc alegerile. În acest sens sunt dispozițiile privitoare la guvernarea României pe baza sistemului democratic pluralist, o ruptură tranșantă față de regimul comunist, și a separației puterilor în stat²², structura și funcțiile parlamentului (format din Adunarea Deputaților și Senat), alegerea, numărul de mandate și atribuțiile președintelui țării și votul universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Astfel, în locul CPUN, organ cu caracter unicameral, Decretul-lege nr. 92/1990 instituie un parlament format din două Camere: Camera Deputaților și Senatul; în locul Președintelui CPUN, acest decret instituie o instituție nouă: Președintele Republicii și, în fine, tot conform acestei reglementări, dispăre Biroul executiv al CPUN și apare, de această dată ca organ al administrației de stat, guvernul, în frunte cu primul-ministru.

Adunarea Deputaților și Senatul, în ședință comună, urmau să se constituie de drept în Adunarea Constituantă pentru adoptarea Constituției României, iar până la

²² Art. 3 stabilește: „Guvernarea României se realizează pe baza sistemului democratic pluralist, precum și a separației puterilor legislative, executive și judecătorească.”

intrarea în vigoare a noi legi fundamentale, parlamentul era chemat să-și desfășoare activitatea și ca adunare legiuitoare.

Cu privire la președintele Republicii, acesta era văzut ca un arbitru suprem în competiția dintre partide, neangajat direct în dispute politice și, deci, cu o poziție imparțială. De altfel, chiar în acest spirit, Decretul-lege nr. 92/1990 a prevăzut că: „Președintele României, odată ales, nu poate fi membru al unui partid sau formațiuni politice” (art. 81, al. 3). El avea dreptul să exercite atribuții specifice instituției: de a desemna pe primul ministru²³, care apoi supunea componența guvernului aprobării parlamentului; de a dizolva Adunarea Constituantă, însă numai cu acordul primului-ministru și al președinților celor două camere, și numai dacă în intervalul de 9 luni avut la dispoziție n-a fost adoptată noua Constituție; de a numi președintele și membrii Curții Supreme de Justiție, precum și pe procurorul general. Aceste prerogative ale președintelui Republicii, ca și toate celelalte atribuții ale sale, prevăzute de Decretul-lege nr. 92/1990, se exercitau pe cale de decrete contrasemnate de primul-ministru. De asemenea, în acest decret-lege este stabilit conținutul drepturilor de a alege, de la 18 ani împliniți în anul alegerilor, și de a fi ales, de la vârsta de 18 ani pentru Adunarea Deputaților și de la 30 de ani pentru Senat, cu condiția domiciliului stabil în țară.

Legat de reprezentarea minorităților, este prevăzut dreptul lor la un mandat de deputat, chiar dacă din scrutinul general nu obțin niciunul, însă obțin cel puțin 20.000 de voturi exprimate la nivelul întregii țări. Un alt aspect se referă la numărul locurilor prevăzut pentru Adunarea Deputaților, care a fost stabilit la 331²⁴, ceea ce corespunde unei norme de reprezentare de circa 70.000 cetățeni. În Senat vor fi aleși aproximativ 115 senatori.

Legea aceasta reglementează, de asemenea, sistemul electoral pe baza scrutinului proporțional pe listă²⁵ (în cazul celor două Camere) și a unuia majoritar cu două tururi (în cazul Președintelui)²⁶, cu posibilitatea prezentării și a unor

²³ Desemnarea se putea face numai din rândul partidului sau formațiunii politice care a obținut majoritatea mandatelor în parlament. În cazul în care această majoritate nu a fost obținută, desemnarea trebuia făcută după consultarea partidelor și a formațiunilor politice reprezentante în parlament; vezi art. 81 din Decretul-lege nr. 92 din 1990.

²⁴ Conform art. 6, Adunarea Deputaților este formată din 331 de deputați, cărora li se adaugă deputații rezultați din aplicarea art. 4, al. 2. Acesta din urmă se referă la dreptul organizațiilor reprezentând minoritățile naționale de a avea un deputat în parlament, chiar dacă n-au întrunit numărul de voturi necesar, dar au obținut cel puțin 20.000 de voturi pe țară.

²⁵ Este vorba de o primă modificare esențială a proiectului de lege inițial, care prevedea sistemul de alegeri pe bază de vot uninominal, potrivit căruia urma să fie ales candidatul ce întrunea cel mai mare număr de voturi dintr-o circumscripție electorală; vezi Documentul nr. 6 din Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente ...*, vol. I, p. 63-88.

²⁶ Cf. art. 73 din Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 este declarat Președinte al României candidatul care a întrunit votul a cel puțin jumătate plus unu din numărul alegătorilor înscrși în listele electorale. În cazul în care niciunul dintre candidați nu a întrunit această majoritate, se organizează un al doilea tur de scrutin, în a doua duminică ce urmează alegerilor, între primii doi candidați clasificați în ordinea voturilor obținute. Este declarat ales candidatul care, la al doilea tur de scrutin, obține cel mai mare număr de voturi.

candidaturi independente pentru alegerea parlamentului. Potrivit scrutinului pe listă: – județele și municipiul București constituie o circumscripție electorală în care partidele și formațiunile politice pot depune o listă de candidați, diferită pentru fiecare circumscripție electorală în parte; – numărul de deputați ce pot fi aleși în fiecare circumscripție electorală rezultă din împărțirea populației țării la numărul de 331 de locuri prevăzute pentru Adunarea Deputaților; în ceea ce privește senatorii, numărul acestora diferă în funcție de populația județelor și a municipiului București; – alegătorii votează pentru fiecare partid sau formațiune politică o listă de candidați; repartizarea mandatelor se face la nivelul circumscripțiilor electorale în funcție de coeficientul electoral; voturile inferioare cifrei ce exprimă coeficientul electoral, ca și resturile electorale rămase după atribuirea mandatelor se centralizează pe țară, unde are loc o nouă distribuire a acestora în funcție de numărul total de mandate neatribuite, asigurându-se astfel repartizarea tuturor celor 331 de locuri din Adunarea Deputaților, cât și a celor din Senat.

Cât privește organizarea și desfășurarea alegerilor, decretul-lege nr. 92 prevede clar modul de constituire și atribuțiile birourilor electorale. Fie că e vorba de Biroul Electoral Central (BEC), de birourile electorale de circumscripție sau de birourile electorale ale secțiilor de votare, ele vor fi formate din magistrați și alți juriști sau alte persoane neîncadrate politic și reprezentanți ai partidelor și formațiunilor politice. Numărul acestora prevăzut pentru BEC va fi de 7 judecători ai Curții Supreme de Justiție și 8 reprezentanți ai partidelor și formațiunilor politice, în ordinea descrescătoare a numărului listelor de candidați pe care le-au propus, pe întreaga țară. Conform aceluiași principii, se constituie și biroul electoral de circumscripție, alcătuit din 3 magistrați și cel mult 6 reprezentanți ai partidelor și formațiunilor politice. Birourile electorale ale secțiilor de votare sunt alcătuite dintr-un președinte (de regulă magistrat sau jurist neîncadrat politic) și cel mult 6 reprezentanți ai partidelor sau formațiunilor politice care participă la alegerile din circumscripția respectivă.

Listele electorale îi cuprind pe toți cetățenii cu drept de vot. Pentru studenți, elevi, militari, care nu își au domiciliul în localitatea în care urmează studiile sau stagiul, se întocmesc liste speciale. Alegătorii vor vota în localitatea unde sunt înscrși în listele electorale sau, pe baza adevărîței privind exercitarea dreptului de vot, în localitățile unde se vor afla în ziua alegerilor.

Secțiile de votare vor fi astfel organizate încât toți cetățenii să poată vota, într-o singură zi, între orele 06-21, cât mai aproape de domiciliu.

Candidaturile se propun de partide și formațiuni politice. Pentru parlament se pot propune și candidaturi independente.

Legea mai conține și reglementări privind campania electorală, asigurând libertatea propagandei electorale, precum și desfășurarea acesteia în condiții care să permită egalitatea șanselor pentru toți candidații. În acest scop s-a instituit obligația primăriilor de a stabili locuri speciale pentru afișaj electoral, altele decât cele pentru care se impune acordul proprietarilor sau deținătorilor de imobile și, de asemenea, s-au

prevăzut și dispoziții referitoare la contravenții și infracțiuni, de natură a evita faptele ce ar putea afecta buna desfășurare a campaniei electorale și a alegerilor²⁷.

Ultimul articol al acestui decret (art. 99) abrogă legea electorală nr. 67/1974, precum și orice alte dispoziții contrare acestui decret.

Alegerile din 20 mai 1990 au avut loc conform reglementărilor stabilite de Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 al CPUN. Ulterior, ca urmare a hotărârii Curții Supreme de Justiție din 18 iunie 1990 privind rezultatele finale ale alegerilor din 20 mai 1990, publicate de către Biroul Electoral Central în „Monitorul Oficial” nr. 81-82 din 8 iunie 1990, intră în funcție parlamentul²⁸ și președintele României și, ca atare, CPUN își încetează activitatea.

O lună mai târziu, în iulie 1990, Camera Deputaților și Senatul, respectând prevederile art. 80 din Decretul-lege nr. 92, se reunesc în ședință comună, ca Adunare Constituantă, și adoptă regulamentul de funcționare a acesteia.

Conformându-se acestui regulament, Constituanta alege o comisie de redactare a Proiectului Constituției României, formată din deputați, senatori și specialiști în domeniul dreptului constituțional și al altor științe socio-umane, aceștia din urmă având doar vot consultativ. La desemnarea ca membri în comisie, s-a avut în vedere configurația politică a celor două Camere. Comisia de redactare a fost condusă de social-democratul Antonie Iorgovan, care a rămas în istorie sub numele de „părintele Constituției”.

Regulamentul citat prevedea, printre altele, ca elaborarea proiectului de Constituție să aibă loc în mai multe faze. Într-o primă etapă, Comisia era chemată să elaboreze și să prezinte, pe capitole, structura și principiile viitorului proiect de Constituție, care în faza a doua urmau să fie discutate și adoptate de Adunarea Constituantă. După aprobarea acestora, comisia urma să redacteze textul integral al fiecărui capitol, după care, proiectul astfel definitivat avea să fie supus spre dezbateră și aprobare Adunării Constituante. În sfârșit, într-o ultimă fază, după aprobarea proiectului în întregime, Constituanta urma să reia dezbateră a acelor dispoziții ale lui care ar fi necesitat corelări cu eventualele modificări ce i-ar fi fost aduse în cursul discuției. După ce parcurge toate aceste etape, Adunarea Constituantă adoptă, la 21 noiembrie 1991 (cu 414 voturi pentru, 95 împotriva)²⁹,

²⁷ Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente ...*, vol. I, p. 63-64.

²⁸ Durata mandatului acestui parlament a fost de doi ani, în perioada 1990-1992. Senatorii și deputații aleși s-au întrunit pentru prima dată, în ședințe separate de lucru, la 9 iunie 1990. Conducerile celor două Camere au fost alese la 18 și 19 iunie 1990, respectiv, Alexandru Bărlădeanu – președinte al Senatului, și Dan Marțian, ca președinte al Adunării Deputaților.

²⁹ Cele 95 de voturi împotriva aparțin probabil reprezentanților PNT-CD, PNL și UDMR, partide care se pronunță împotriva proiectului. Nemulțumirile UDMR-ului sunt legate, între altele, de folosirea formulei „stat național” pentru a defini statul român, pretinzând că prin aceasta nu este recunoscută existența minorităților naționale, de neacordarea unor drepturi colective pentru acestea și a dreptului de a-și folosi limba maternă în toate gradele și formele de învățământ, în administrație și în justiție.

PNT-CD și PNL nu au votat proiectul, nemulțumiți fiind, în special, de precizarea formei de guvernământ, de negarantarea proprietății private, de atribuțiile Președintelui și ale Executivului și de insuficienta separare a puterilor în stat; vezi Stan Stoica, *România, 1989-2005 ...*, p. 41.

prin vot deschis (public) nominal, Proiectul de Constituție. Întrucât art. 149 al acestei Constituții prevede că ea va intra în vigoare la data aprobării ei prin referendum, prin Legea nr. 67 din 23 noiembrie 1991 (Legea referendumului) a fost convocat corpul electoral pentru a se pronunța prin „da” sau „nu” asupra textului ei. Referendumul a avut loc la data de 8 decembrie 1991. După centralizarea la nivel național a rezultatelor votării, Biroul Electoral Central a constatat că a fost întrunită majoritatea de voturi³⁰ cerută de art. 29, al. 2 din legea sus-citată și, ca urmare, a proclamat adoptată prin referendum național, Constituția României, care a intrat în vigoare la 8 decembrie 1991.

Constituția din 1991 intră în istorie ca primul act fundamental al României postcomuniste. Structurată în 152 de articole, grupate în 7 titluri, aceasta consacră forma republicană de guvernământ a statului, care este național, suveran, independent și indivizibil (Titlul I); stabilește drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, instituind, în acest sens, un organism juridic nou de apărare a acestora, și anume Avocatul Poporului (Titlul II); reglementează principiul separației puterilor în stat, statuând că puterea legislativă aparține parlamentului bicameral (format din Adunarea Deputaților și Senat), iar cea executivă Președintelui și Guvernului României (Titlul III); consfințește obligațiile statului în materie de economie și finanțe publice (Titlul IV); încredințează controlul constituționalității legilor unui organ politico-jurisdicțional denumit Curtea Constituțională, a cărei organizare și funcționare o reglementează (Titlul IV), și în final dispune cu privire la revizuirea³¹ și intrarea în vigoare a Constituției, la conflictul temporal de legi și la instituții prezente și viitoare (Titlurile VI și VII).

Importanța Constituției din 1991 rezidă, în primul rând, în faptul că instituie un mecanism democratic de funcționare a organelor statului și, implicit, de garantare a drepturilor și libertăților cetățenești.

A doua zi după votarea în parlament a Proiectului de Constituție, în 22 noiembrie, Camerele reunite adoptă Legea privind alegerile locale³². Ea vine să

³⁰ Referendumul din 8 decembrie 1991 s-a bucurat de o participare din partea populației de 73,3%, deși FSN, PUNR și PDAR și-au îndemnat electoratul să voteze pentru; PNT-CD – să nu participe la vot; PDSR și UDMR – să voteze împreună; PNL – să voteze fiecare potrivit conștiinței sale. Din cei 10.948.468 de participanți, 77,3% au răspuns afirmativ, 20,49% negativ, voturile nule reprezentând 2,3%; *ibidem*, p. 42.

³¹ Prima revizuire a Constituției din 1991 va avea loc în anul 2003, odată cu adoptarea Legii constituționale nr. 429/2003. Conținutul revizuirii va cuprinde următoarele categorii de modificări și completări: 1) cele aduse în vederea îndeplinirii condițiilor constituționale pentru integrarea României în U.E. și pentru aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord; 2) cele privind lărgirea garanțiilor instituționale și constituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale; 3) cele aduse reglementărilor referitoare la optimizarea procesului decizional al autorităților publice și la organizarea și funcționarea unora dintre acestea. La cele trei categorii, Curtea Constituțională va mai adăuga încă una, cea referitoare la modificările aduse altor dispoziții constituționale; (cf. Deciziei nr. 148 din 16 aprilie 2003); vezi Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții publice*, Ediția a II-a, București, Edit. C.H. Beck, 2011, p. 149-151.

³² Legea nr. 70 din 26 noiembrie 1991 privind alegerile locale, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 239 din 28 noiembrie 1991. Această lege va fi modificată și completată pentru prima dată în 1996, odată cu Legea nr. 24 din 12 aprilie, după care va urma, în 1998, modificarea adusă de Legea nr. 164 din 30 iunie.

completeze regulile după care se vor desfășura alegerile locale, de data aceasta cu dispoziții concrete legate de procesele electorale locale. Astfel, legea stabilește că alegerile locale se vor desfășura pe baza scrutinului pe listă, în cazul consiliilor locale și județene, și a celui uninominal, în două tururi, pentru primari (art. 1). Dreptul de a alege și de a fi ales aparține oricărei persoane cu drept de vot³³, care domiciliază pe raza unității administrativ-teritoriale în care urmează să aibă loc alegerile și care a împlinit 18, respectiv, 23 ani (art. 3 și 4).

În privința candidaturilor, partidele și formațiunile politice vor putea propune câte o listă de candidați în fiecare circumscripție electorală pentru consiliul local și câte un singur candidat pentru funcția de primar (art. 33). Candidații independenți pentru funcția de consilier vor trebui să fie susținuți de minimum 1% din numărul total al alegătorilor înscriși pe liste, împărțit la numărul de consilieri ce pot fi aleși în comuna sau orașul respectiv, dar nu mai puțin de 50 (art. 34, al. 1). Pentru funcția de primar, candidații independenți trebuie să fie susținuți de minimum 1% din totalul alegătorilor înscriși pe liste pentru circumscripția pentru care candidează, dar nu mai puțin de 150 (art. 34, al. 2). O persoană nu poate accepta candidatura decât pentru o singură circumscripție electorală (art. 32). Pentru consiliul județean, vor putea depune câte o listă de candidaturi fiecare partid, formațiune politică sau coaliție de partide care a obținut locuri în consiliile locale din județ. Poate candida și consilierul local independent (art. 75 al. 1). Alte reglementări ale legii privesc condițiile de organizare a alegerilor pentru consiliile locale, județene și pentru primari, fiind stabilit astfel modul de constituire a comisiei electorale de circumscripție județeană (art. 73), a comisiilor electorale de circumscripție, a birourilor electorale ale secțiilor de votare (art. 20), precum și atribuțiile acestora (art. 73, 22 și 25). Legat de desfășurarea alegerilor locale, Legea mai stabilește că votarea are loc într-o singură zi; începe la ora 6⁰⁰ și se termină la ora 21⁰⁰, cu posibilitatea prelungirii timpului de vot, dar nu mai târziu de ora 24⁰⁰ și numai în cazul în care se constată că mai sunt electori care nu au reușit încă să voteze (art. 52), iar alegătorii vor vota numai la secția de votare unde au fost înscriși în listele electorale (art. 53). Sunt cuprinse, de asemenea, și dispoziții cu privire la felul în care se stabilesc și se constată rezultatele alegerilor și la faptele săvârșite în legătură cu acestea, considerate contravenții sau infracțiuni, însoțite de pedepsele alocate lor.

Câteva zile mai târziu, în 26 noiembrie, parlamentul adoptă Legea administrației publice locale³⁴. Aceasta reglementează principiile pe care se întemeiază administrația publică locală, unitățile teritoriale ale acesteia și autoritățile prin care se realizează autonomia locală. Legea stabilește și raporturile dintre administrația publică locală și cea județeană, componența, modul de

³³ Art. 5 al acestei legi stabilește categoriile de persoane cărora le este interzis exercițiul dreptului de a alege și de a fi ales.

³⁴ Este vorba despre Legea nr. 69 din 26 noiembrie 1991, publicată în „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 238 din 28 noiembrie 1991

constituire, atribuțiile și modul de funcționare a consiliilor locale și a celor județene și dispune cu privire la primar, prefect, alți funcționari publici (secretarul Primăriei, președintele Consiliului Județean) și la atribuțiile acestora. Tot în conținutul acestei legi se regăsesc dispoziții cu privire la modul de administrare a bunurilor aparținătoare domeniului public, la lucrările publice ce se pot executa pe plan local și la modul de administrare a finanțelor locale.

În anul 1992 sunt adoptate alte două legi electorale, numerele 68³⁵ și 69³⁶, pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și, respectiv, pentru alegerea Președintelui României, pe baza cărora se vor desfășura scrutinele din anul 1992 și cele următoare, din 1996.

Prima dintre ele (Legea nr. 68) reconfirmă votul universal, direct, liber exprimat, pe baza scrutinului de listă și de candidaturi independente, potrivit aceluiași principiu al reprezentării proporționale. Norma de reprezentare rămâne neschimbată: 1 deputat la 70.000 de electori și 1 senator la 160.000 de electori, iar cel ce alege are dreptul la un vot pentru Adunarea Deputaților și la un vot pentru Senat. De asemenea, aceasta completează legea electorală din 1990 în privința statutului juridic al organizațiilor minorităților și a reprezentării acestora în parlament. Astfel, Legea nr. 68, în art. 4 al. 2, declară că partidele și organizațiile „cetățenilor aparținând minorităților naționale care participă la alegeri sunt echivalente juridic, în ce privește operațiunile electorale, cu partidele politice”. În același articol 4, aliniat întâi, se condiționează dreptul la un mandat de deputat (indiferent dacă a obținut sau nu numărul de voturi necesar) de obținerea „pe întreaga țară a unui număr de voturi egal cu cel puțin 5% din numărul mediu de voturi valabil exprimate pe țară pentru alegerea unui deputat”. Legea din 2003 (art. 4, al. 2) va ridica acest prag la 10%³⁷.

Comparativ cu aceeași lege electorală din 1990, în actuala reglementare se constată o modificare la nivelul alcătuirii birourilor electorale, în sensul că se mărește numărul reprezentanților partidelor, formațiunilor politice și coalițiilor acestora care participă la alegeri, în felul următor: de la 8, în cazul BEC, la 16; de la 6, în cazul birourilor electorale de circumscripție, la cel mult 8, și de la 6 membri, alături de președinte, în cazul birourilor electorale ale secțiilor de votare, la cel mult 7 membri.

O noutate a legii nr. 68 este introducerea pragului electoral de 3% din totalul voturilor exprimate (numărul minim necesar de voturi valabil exprimate pe întreaga țară pentru reprezentarea parlamentară a partidelor). Scopul pragului a fost acela de

³⁵ Această lege este adoptată de Camera Deputaților și Senat în ședința comună din 17 iunie 1992, promulgată prin Decretul nr. 145 din 13 iulie 1992 și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 164 din 16 iulie 1992. Ea va fi modificată în 1996 prin Legea nr. 115 din 16 octombrie 1996, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 263 din 28 octombrie 1996.

³⁶ Legea este adoptată în ședința comună din 8 iunie 1992 a Camerei Deputaților și Senatului, promulgată prin Decretul nr. 146 din 13 iulie 1992 și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 164 din 16 iulie 1992.

³⁷ Cristian Preda, Sorina Soare, *op. cit.*, p. 83.

a reduce numărul exagerat de partide politice reprezentate în parlament, prin eliminarea celor cu rezultate nesemnificative.

Un alt aspect îl constituie reglementarea privind coalițiile. Astfel, coalițiile s-au putut forma numai la nivel național, iar partidele și formațiunile politice nu au putut face parte decât dintr-o singură coaliție, participând la alegeri numai pe listele acesteia. Alegerile parlamentare din 1992 au fost organizate pe bază de liste de candidați, prin care se instituia și pragul electoral de 3%. Astfel dintre cele 84 de partide, formațiuni politice, coaliții sau uniuni etnice care au depus liste, doar 8 au intrat în noul parlament. În cazul coalițiilor electorale, la acest prag de 3% se adăugă câte un singur procent din totalul voturilor valabil exprimate pe întreaga țară pentru fiecare membru al coaliției, începând cu al doilea partid sau formațiune politică, fără a se depăși însă 8% din aceste voturi (art. 91). Acest articol se referă explicit la alegerile din 1992. Tot cu referire directă la aceste alegeri este și articolul următor, 92, care stabilește că votarea se va face pe baza listelor electorale utilizate la alegerile locale, reactualizate în termen de 15 zile de la data stabilirii zilei votării.

Prima dintre Anexele Legii nr. 68 conține un tabel în care sunt cuprinse toate circumscripțiile electorale, amplasarea și numerotarea lor și numărul de mandate ce revin fiecăreia în parte. Conform acestui tabel, în noul parlament vor intra 328 de deputați și 143 de senatori, cărora li se vor adăuga, desigur, deputații proveniți cf. art. 4, al. 1 din aceeași lege.

Legea electorală nr. 69 pentru alegerea Președintelui României reiterează reglementările conform cărora președintele României se alege prin vot universal, direct, egal, secret și liber exprimat (art. 1, al. 1), pe baza scrutinului uninominal, în două tururi. Cât privește candidaturile pentru președinție, acestea pot fi propuse de partide sau formațiuni politice sau pot fi independente, cu condiția, însă, ca ele să fie susținute de 100.000 de alegători (art. 3, al. 1), iar numărul acestora este limitat la două mandate, cum, de altfel, este stabilit și în Constituție³⁸. Astfel, art. 10 din legea sus-citată stabilește clar că: „Nu pot candida persoanele care, la data depunerii candidaturii [...], au fost alese anterior, de două ori, ca Președinte al României.”

Pe lângă aceste reglementări, Legea nr. 69 conține dispoziții cu privire la organizarea și desfășurarea propriu-zisă a alegerilor, atribuțiile birourilor electorale, buletinele de vot și campania electorală și la modul de stabilire al rezultatului alegerilor. Ultimul articol al Legii nr. 69 (art. 30) abrogă Decretul-lege nr. 92 din 1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României.

Un pas important în elaborarea legislației electorale îl constituie apoi modificările legislative din luna aprilie a anului 1996 cu privire la alegerile locale, la administrația publică și la funcționarea partidelor politice.

³⁸ Cf. art. 81, al. 4 din Constituția României: „Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive.”

Potrivit noii legi a alegerilor locale³⁹, primarii, consiliile locale, județene și consiliul general al municipiului București vor fi aleși prin vot direct, spre deosebire de vechea reglementare care dispunea ca alegerea consilierilor județeni să fie făcută de către primarii și consilierii locali. Astfel, spre deosebire de alegerile din 1992, la scrutinul din anul 1996, în județe, alegătorii vor primi trei buletine de vot: pentru primari, pentru consilieri locali și, în premieră, pentru consilieri județeni.

O altă modificare se referă la faptul că se pot constitui alianțe electorale la nivel local sau județean, partidele intrate în componența lor putând participa însă numai pe listele acestora. Sunt completate atribuțiile celor implicați în organizarea și desfășurarea operațiunilor electorale, în sensul că, pe lângă birourile electorale de circumscripție și cele ale secțiilor de votare, se înființează Biroului Electoral Central și birouri electorale județene și se stabilesc clar și atribuțiile acestora.

În urma modificărilor aduse Legii administrației publice locale⁴⁰, pentru consiliile locale au fost instituite câte două posturi de vicepreședinți și au fost stabilite funcțiile incompatibile cu cele de prefecți, subprefecți, primari etc. În pofida unor tentative de modificare, prevederea conform căreia viceprimarul se alegea indirect, de către consiliile locale, a rămas neschimbată. S-a realizat însă o delimitare clară între statutul și atribuțiile primarului și cele ale viceprimarului.

Decretul nr. 8/1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești din România se modifică odată cu adoptarea în parlament a Legii nr. 27 din 26 aprilie 1996⁴¹ (Legea partidelor politice).

Noua lege a partidelor politice impune condiții clare legate de statutul acestora [care va trebui să conțină în mod obligatoriu 12 elemente, între care și mențiunea expresă că partidul urmărește numai obiective politice (art. 9)] și de program [care, cf. art. 8-10, trebuie să fie prezentat în „formă scrisă”] și aduce modificări în privința numărului de membri. Conform acestor modificări, organizația politică trebuie să aibă „cel puțin 10.000 de membri fondatori, domiciliați în cel puțin 15 din județele țării, dar nu mai puțin de 300 în fiecare județ” (art. 17, lit. b).

Pentru a menține posibilă existența partidului și pentru a nu risca desființarea, Legea nr. 27 stabilește câteva condiții obligatorii, cum ar fi: depunerea de candidaturi, singur sau în alianță, în cel puțin 10 circumscripții la cel puțin două alegeri parlamentare succesive; măcar o adunare generală o dată la 5 ani (art. 31) și, cea mai importantă, reînscrierea partidului la Tribunal, în cel mult 6 luni de la publicarea legii în Monitorul Oficial” (art. 46, al. 2)⁴². Această condiție va reduce

³⁹ Legea nr. 25 din 12 aprilie 1996 pentru modificarea și completarea Legii nr. 70 din 1991 privind alegerile locale, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 77 din 13 aprilie 1996.

⁴⁰ Este vorba de Legea nr. 24 din 12 aprilie 1996 pentru modificarea și completarea Legii administrației publice locale nr. 69 din 1991, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 76 din 13 aprilie 1996.

⁴¹ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 87 din 29 aprilie 1996.

⁴² Acesta va fi modificat printr-o Ordonanță de Urgență (nr. 3), în 25 iunie, în sensul că termenul de 6 luni va fi înlocuit cu data de 15 septembrie, ca termen limită de depunere la Tribunalul Municipiului București a înscrisurilor necesare pentru reînscrisiere și totodată ca termen de decădere.

cu 2/3 numărul partidelor ce vor intra în cursele electorale din iunie și septembrie 1996 (din 150 de partide existente doar pe hârtie, vor rămâne 43).

O constatare ce se impune aici este legată de faptul că devine evidentă tendința de a face legislația referitoare la partide din ce în ce mai restrictivă. Intenția era clară, o intuim odată cu legea din 1996, și anume aceea de a reduce în felul acesta numărul formațiunilor politice, de a simplifica „peisajul politic”, având în vedere fenomenul anilor 1990 când se înființau partide pe bandă rulantă și faptul că multe dintre ele erau partide doar cu numele, fără angajare politică⁴³.

Se poate conchide, așadar, că legislația electorală adoptată în perioada 1990-1996 a reușit să acopere necesitatea reglementării juridice a condițiilor de organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare, prezidențiale și locale, în noul context politic în care se afla România.

⁴³ Un argument în plus în acest sens poate fi și următoarea modificare a cadrului legal de funcționare a partidelor, care are loc în anul 2003, odată cu adoptarea Legii nr. 14, lege care o va înlocui pe cea din 1996 și care va produce o reală diminuare a partidelor participante la scrutin. Această nouă lege va impune condiții mult mai severe decât înainte: astfel, fiecare organizație care aspiră la statutul de partid politic va trebui să aibă 25.000 de membri fondatori [în varianta inițială votată de parlament, legea impunea un număr mult mai mare, de 50.000, și numai intervenția președintelui Ion Iliescu, care retrimite legea la Camere, presat fiind de mai multe OMG-uri, face ca această condiție să fie „moderată” la 25.000 de membri fondatori], domiciliați în cel puțin 18 dintre județele țării și municipiul București, dar care să nu fie mai puțini de 700 în fiecare dintre aceste unități administrative (art. 19, lit. 3). De asemenea, sub amenințarea desființării, partidele politice vor fi obligate să țină o adunare generală o dată la 5 ani, să desemneze candidați în cel puțin 18 județe la alegerile legislative și să obțină cel puțin 50.000 de voturi la două scrutinuri succesive, indiferent că este vorba de alegeri locale sau generale (art. 47 și 47). Legea partidelor votată în ianuarie 2003 va face distincția între partidele deja existente și cele care vor fi înființate după intrarea în vigoare a legii, cele din prima categorie fiind obligate să se înscrie la Tribunal în termen de 6 luni. Rezultatul punerii în aplicare a acestei legi, în ianuarie 2003, va fi reapariția a 27 de partide politice, uniunile minorităților nefiind incluse aici; vezi Cristian Preda, Sorina Soare, *op. cit.*, p. 77.